

Fikcje wody: uchodźcy i morze

Celem niniejszego projektu jest zbadanie relacji morze/uchodźca w jej estetycznym i politycznym wymiarze na podstawie jej reprezentacji w wybranych postkolonialnych tekstach literackich i filmowych XXI wieku. Interesować będą mnie zatem, z jednej strony, kulturowe wyobrażenia o morzu oraz to, jak re-negocjują je współczesne narracje o uchodźcach. Z drugiej, natomiast, zamierzam zbadać, polityczne wizje przyszłości wyłaniające się z morskiego punktu widzenia, wykraczając poza próbę zredefiniowania (tym samym uczynienia bardziej inkluzywnym) pojęcia „uchodźca”. Badania zaproponowane w tym projekcie przyjmują za punkt wyjścia założenie, że sposób, w jaki myślimy o morzu bezpośrednio wpływa na sposób, w jaki postrzegamy, rozumiemy, traktujemy i wyobrażamy sobie tych, którzy poruszają się w jego przestrzeni. Tym samym, odchodzę od rozumienia morza jako sfery naturalnej, mieszczącej się poza polityczną kulturą lądu, której jedyną funkcją jest tworzenie tła i scenerii. Odchodzę również od takich wizji morza, które denaturalizują jego przestrzeń, upatrując jego najistotniejszych wartości w metaforach wynikających z jego materialnych i wizualnych właściwości. W proponowanych badaniach traktuję morze jako podmiot o materialnej i symbolicznej wartości, który nie tylko nadaje kształt ale też pozwala zakwestionować tak istotne kategorie polityczne jak „uchodźca”. Ujęcie to umożliwi takie rozumienie uchodźstwa, które rozpoznaje niewystarczalność i daremność tej kategorii. Pozwoli ono również ukazać, dlaczego demokratyzacja uchodźstwa i jej nieuniknione ontologie (kto jest/może być lub nie jest/nie może być uchodźcą) nigdy nie rozwiążą tak zwanego „kryzysu uchodźczego” ani nie zakończą nekropolitycznej przemocy, jaka mu towarzyszy. Morska perspektywa może natomiast pokazać, dlaczego radykalne zakwestionowanie tej kategorii mogłoby pomóc osiągnąć taki cel.

Inspiracje metodologiczne dla tego projektu pochodzą z relatywnie nowych obszarów badawczych określanych mianem *oceanic studies/maritime criticism*, interdyscyplinarnych i różnorodnych, jednak mających wspólny metodologiczny mianownik: uprzywilejowanie morza i morskich przestrzeni jako przedmiotu badań oraz swoiste podejście do morza w jego materialnym, fizycznym wymiarze. Podążając za trzema głównymi propozycjami teoretycznymi tego obszaru badań (1. re-materializacja morza; 2. refleksja nad nie-terytorialnymi paradygmatami przestrzennymi; 3. krytyczny potencjał kategorii płynności), niniejszy projekt jednocześnie odchodzi od niektórych z proponowanych metodologii. Z jednej strony, proponuję włączenie uchodźstwa – właściwie nieobecnego w krytycznych refleksjach *oceanic studies/maritime criticism* – do obszaru zainteresowań tej dziedziny. Pozwoliłoby to zredefiniować niektóre cele wyznaczone przez zajmujących się morzem badaczy a także wyznaczyć nowe kierunki metodologiczne. Z drugiej zaś strony, niniejszy projekt problematyzuje eksponowany i ewidentnie uprzywilejowany krytyczny potencjał kategorii płynności, obchodząc niejako ontologiczne różnicowanie morza i lądu, na którym ten potencjał się zasadza. W niniejszym projekcie interpretuję uchodźców nie po to, aby przywrócić (polityczną i krytyczną) wartość morskiej materii, utraconą przez dominację lądowo-terytorialnego myślenia, lecz po to, aby zbadać, jakie dyskursy, praktyki i wartościowania wpisane zostały w owo różnicowanie oraz jakie polityczne i estetyczne interpretacje mogą z niego wynikać, gdy do tych rozważań uchodźców. Podejście takie pozwoli nam także przyjrzeć się (politycznej) przemocy, która tworzy uchodźców jako figury (nie ich własnego) kryzysu, w rzeczywistości i fikcji.

Znaczenie takich badań i rozważań jest dwojake. Po pierwsze pozwolą one rozwinąć inne polityczne wizje przyszłości oraz przemyśleć przestrzenno-polityczny porządek, który determinuje współczesną rzeczywistość. Wezwanie Giorgio Agambena do pomyślenia „nadchodzącej wspólnoty politycznej” za pomocą figury uchodźcy powinno iść w parze z przesunięciem perspektywy krytycznej z lądowej na morską tak, aby taki porządek mógł zakwestionować. Po drugie, interpretując literackie i filmowe teksty o uchodźcach, stawiam sobie także za cel steoretyzowanie relacji morze/uchodźca, i otwarcie tym samym konceptualnych przestrzeni dla nowych teoretycznych i literackich dociekań. W obliczu obecnej sytuacji politycznej oraz braku badań na temat tego, jak teksty kulturowe wyobrażają sobie i konceptualizują relację uchodźca/morze, zadanie takie wydaje się tym bardziej pilne i konieczne. Innowacyjny charakter proponowanych badań zasadza się na 1) nowatorskich odczytaniach tekstów literackich i filmowych poświęconych uchodźcom, które odchodzą od zwykle przyjmowanych kategorii interpretacyjnych, takich jak: obóz, prawa człowieka, gościnność, azyl, empatia, nagie życie; 2) poddaniu krytyce lądowego wymiaru kategorii uchodźcy odzwierciedlanego także w literaturze przedmiotu; 3) poszukiwaniu alternatywnych wizji „nadchodzącej wspólnoty politycznej”, w której uchodźca pozwala wydobyć na światło dzienne polityczne i etyczne ograniczenia terytorialno-lądowej wyobraźni. Pozwalając uchodźcom i morskim przestrzeniom zaistnieć w tak krytycznej bliskości znacząco wzbogaci istniejące badania zarówno w obrębie studiów nad morzem (*ocean studies*) jak i studiów nad uchodźcami (*refugee studies*), uzupełniając każde z nich o brakujące w nim perspektywy.